

Geen angst maar
overweldigende
liefde

De overwinning
staát al

Afzender: Jezus
Christus, het Lam

Openbaring
WegWijs

biibel
studie
bond
lezenlerenleven

september oktober 2022 | jaargang 76, nr. 5

4 **Wie oren heeft... | Rutger Heij**

Bijbelstudie De ruggengraat van Openbaring vind je in de hoofdstukken 4 t/m 16. In die hoofdstukken lees je over de series van 7 zegels, 7 bazuinen en 7 schalen. De eerste 4 bazuinen zeggen dat de wereld steeds meer onleefbaar wordt. Maar God houdt controle en geeft telkens ruimte voor bekering.

8 **...hoort wat de Geest tot de gemeente zegt | Frits Tromp**

Uitwerking Wanneer de apostel Johannes schrijft over de "liefde" dan gaat het hem om de agapè, een onzelfzuchtige vorm van liefde. In Openbaring worden we opgeroepen om de juiste levenskeuzes te maken, Jezus te aanbidden en daarin te volharden.

12 **Wat zag Johannes op Patmos? | Frits Tromp**

Interview Anneke Kaai begon in 1987 met een serie schilderijen over Openbaring. In vier jaar tijd maakte ze 24 schilderijen. "Ik heb me niet laten afleiden door het werk van andere kunstenaars, maar wilde zien wat ik zelf bij dit Bijbelboek letterlijk voor me zag."

16 **Suster Bertken | Huib Noordzij**

En zó voort

Verder

Gedicht Ik weet van een stad die komen zal	11
Multimediaal	14
Met luide Trom(p) Bob Dylan	15
Verbeelding verwoord Kunst als openbaring?	18
Aan het Woord Jezus in de Islam	20
Boeken	21
InZicht De Domela passie	24
Op de klank af Wil je dit wel weten?	26
In het volgende nummer	27

"Ik, Jezus, heb mijn engel gestuurd om jullie deze dingen bekend te maken voor de gemeenten. Ik ben de telg van David, zijn nakomeling, de stralende morgenster."

Openbaring 21 : 16

Spoorboek of troostboek?

Probeer je eens als eerste hoorder van de brief van Johannes voor te stellen. De zondagse eredienst in Efeze gaat zo beginnen. De voorganger komt aangelopen en roept enthousiast: broeders en zusters, ga snel zitten. Er is een brief van Patmos bezorgd, van onze geliefde Johannes. En dan hoor je ongelooflijke dingen. Je mag meekijken met Johannes de hemel in. En je ziet en hoort van engelen, zielen onder het altaar, bazuinen, schalen, een draak, een bruid, een stad die uit de hemel neerdaalt. Het duizelt je en je probeert al luisterend iets te begrijpen. Mooie beelden passeren: het Lam, het kind, de nieuwe hemel en aarde. Maar ook veel dreiging en oordeel hangt in de lucht. Om bang van te worden.

In het begin van de coronacrisis waarin de cijfers van overlijden opliepen, waar in diezelfde tijd dwaze wereldleiders optraden, sprake was van vluchtelingenstromen en heftige klimaatuitbarstingen, hoorde ik vaak de opmerking: 'dit lijkt toch echt wel op de eindtijd uit Openbaring'.

Bij heftige momenten in de geschiedenis bestaat die neiging sterker om zo te kijken. Op deze manier Openbaring lezen is volgens de auteur van ons hoofdartikel niet de bedoeling: het is geen spoorboekje maar biedt wel wegwijzers.

Openbaring is geen makkelijk leesbaar verhaal. Tip: probeer het boek in één keer te lezen. In anderhalf uur ben je wel veel wijzer geworden. Ook in dit *WegWijs*-nummer zal een volledige uitleg niet gevonden worden. Daarom is het fijn dat de auteur een mooie literatuurlijst heeft samengesteld.

Met Johannes mogen we boven ons een troon weten met God de Vader en het Lam dat staat en al overwonnen heeft. Geen spoorboekje maar troostboek.

*Dieneke van de Kamp,
één van de twee voorzitters van Steunpunt Bijbelstudie*

*We mogen boven
ons een troon weten
met God de Vader en
het Lam dat staat en al
overwonnen heeft*

Wie oren heeft...

Leven we in het einde der tijden? Is de terugkomst van Jezus dichtbij? En gaat Openbaring van Johannes daarover? Het boek werd geschreven omstreeks het jaar 90, toen de kerken enorm vervolgd werden. Welke boodschap had dit boek voor de eerste hoorders en lezers? Vertelde Openbaring hen wannéér het goed zou komen? Of ging het hen om de bemoediging dát het goed zou komen? En hoe lezen wij Openbaring? Er zit immers een groot gat tussen de tijd van de Bijbel en nu. Doe jezelf een plezier en lees Openbaring in zijn geheel. Als je de hoofdstukken los van elkaar leest loop je kans het totaalplaatje te missen.

De ruggengraat van Openbaring vind je in de hoofdstukken 4 tot en met 16. Voor Johannes gaat er een deur open (Op. 4), hij mag zomaar de hemelse werkelijkheid zien. Is deze werkelijkheid nu gaande of gebeurt dit alles pas in de toekomst? In alles blijkt in ieder geval dat God de controle houdt en ons daarmee bemoedigt. Vanaf Openbaring 6 vind je de zeven zegels, zeven bazuinen en zeven schalen. Die series worden onderbroken door tussenhoofdstukken. Die vormen een vertraging, een onderbreking van wat er gaande is (Op. 7; 10:1-11:14 en 12:1-15:4). De uitrol van de geschiedenis, in handen van Jezus, gaat niet in een ruk door. Er is ruimte voor redding: het boek vol oordelen is ook het boek van Gods genade! Pas in hoofdstuk 16 worden de zeven schalen van Gods woede uitgesproken.

Chronologisch?

Het is de vraag of Openbaring 4 tot 16 een chronologische vertelling is. In Openbaring 6, bij het openen van de eerste vier zegels verschijnen de vier paarden. In het vijfde zegel zie je de zielen onder het altaar, die roepen: Hoelang! Niet als vraag of het nog 100 jaar of 2000 jaar duurt, maar als een uitroep van verlangen. Na het openen van het zesde zegel volgt er een soort voorvertoning van de jongste dag, uitlopend op de vraag: wie kan die dag doorstaan?

Alarmsignalen

Dan komen pas de bazuinen in Openbaring 7, 8 en 9. Deze bazuinen gaan over het heden. Het zijn alarmsignalen voor deze wereld. De eerste vier bazuinen zeggen: let op, de wereld wordt steeds onleefbaarder. God waarschuwt in zijn goedheid dat het een keer afloopt op de aarde en dat

de leefruimte ingeperkt wordt als teken van zijn naderend oordeel. Steeds wordt er 1/3 van de leefbaarheid van de aarde verwoest. Tegelijk blijft er 2/3 over. Dat is de ruimte die overblijft om je te bekeren. Als je als christen doorleest slaat de schrik je om het hart. Angstaanjagend! Bedenk dan dat de vijfde en zesde bazuin alleen de ongelovigen raken die niet het zegel op hun voorhoofd willen hebben. Zo laat God weten dat je het niet redt zonder Hem, dat er maar Een is aan wie je je moet toevertrouwen als je het leven wilt behouden.

Tijdsperspectief

In Openbaring 12 wordt het tijdsperspectief op verschillende manieren aangeduid: 1260 dagen, de korte tijd die de duivel heeft. Een tijd, tijden en een halve tijd. Mensen kunnen de eindtijd (tussen Pinksteren en wederkomst) verschillend beleven. Als je

vervolgd wordt leef je bij de dag. Voor de satan is het kort dag. En soms breekt er iets abrupt af: een halve tijd. Jezus werkt met haast aan de bevrijding van Gods kinderen, maar dat betekent meteen ook het oordeel over zijn vijanden. In zijn geduld wil Hij dat zo veel mogelijk mensen Hem leren kennen en hun behoud bij Hem zoeken. Uiteindelijk zal de aanbidding alle ruimte krijgen!

Getallensymboliek

Hoe zit het met de getallen in Openbaring? De 144.000 kun je letterlijk opvatten. Je kunt er allerlei berekeningen op loslaten: $12 \times 12 \times 1000$, 12 stammen, 12 apostelen, 1000 is een getal van totaliteit, $10 \times 10 \times 10$ de kubusvorm van het Heilige der Heilige. Rond het 1000 jarig rijk wordt het dan spannend, er is een hele traditie die zegt dat het letterlijk genomen moet worden. Misschien is de betekenis gewoon 'lange tijd', net als in de uitdrukking 'in geen 1000 jaar'. Bij het 'berekenen' van het getal 666 begeef je je gauw op glad ijs. Vroeger werd gezegd: 'De paus is de antichrist'. Dat is nogal gemakkelijk De paus zit in Rome en jijzelf blijft buiten schot. Dat oordeel is niet aan ons. Je verliest met zo'n oordeel dan juist het evangelie. De boodschap hierin is veel meer: ga eens na in je eigen leven waar jij op de stoel van God gaat zitten.

In zijn geduld wil Hij dat zo veel mogelijk mensen Hem leren kennen en hun behoud bij Hem zoeken

Pandemie

In coronatijd hoorde je het vaak: ‘nu zal Jezus wel gauw terugkomen’. Het waren ook bizarre aantallen doden: 6 miljoen wereldwijd. Maar in vergelijking met bijvoorbeeld de Spaanse griep (1918-1920) met meer dan 40 miljoen doden was de corona pan-

God is in dat alles bezig zijn geschiedenis op deze aarde af te ronden

demie niet eens zo bijzonder. Dat Gods boodschap erin klinkt is zeker waar: ‘Vertrouw er niet op dat je als mens alles aankunt, vertrouw alleen op Mij!’ Niet alleen in deze grote dingen, maar ook vaak in het kleine alledaagse leven laat God zien dat Hij alles waarop jij vertrouwt zomaar kan wegnemen. Vaak kijken we met een historisch beperkte blik als we de

zoste eeuw duiden als een eeuw vol van tekenen der tijden. Er is immers in de afgelopen 2000 jaar een stroom aan ellende geweest. God is in dat alles bezig zijn geschiedenis op deze aarde af te ronden.

Opdracht

In andere tijden en op andere plaatsen zagen en zien mensen een ramp vaak als een teken van God. In onze tijd is de klimaatcrisis een signaal dat de aarde onleefbaar wordt. Wie ziet daarin nog een oproep om onze redding te zoeken bij God? Maar de kerk heeft Gods openbaring ontvangen en de twee getuigen gaan de stad in om de wereld wakker te schudden (Op.10 en 11). In deze wereld die geteisterd wordt door rampen en oorlogen mogen christenen getuigen zijn van God en van de redding door Jezus Christus. Dat is een blijvende opdracht voor de kerk van vandaag. Tot Jezus

terugkomt. De laatste verzen in dit boek van Gods geduld gaan met ons mee: “Hij die van deze dingen getuigt, zegt: ‘Ja, Ik kom spoedig!’ Amen. Kom, Heer Jezus! De genade van onze Heer Jezus zij met u allen.”

Rutger Heij is predikant van de Kandelaarkerk te Heemse.

Dit artikel is een samenvatting van een interview met hem over Openbaring. (zie pag. 14)

In onze tijd is de klimaatcrisis een signaal dat de aarde onleefbaar wordt

Samenvatting

In de tijd dat het boek Openbaring werd geschreven, werden de kerken enorm vervolgd. Was het belangrijk voor de eerste lezers te weten wannéér het goed zou komen? Of was het de bemoediging dát het goed zou komen? De uitrol van de geschiedenis, in handen van Jezus, gaat niet in een ruk door. Er is ruimte voor redding, want het boek vol oordelen is ook het boek van Gods genade. Wanneer er 1/3 van de leefbaarheid van de aarde kapot gaat, geeft Hij tegelijk ruimte in die 2/3 die overblijft om je te bekeren. Om het totaalplaatje niet te missen raadt Rutger Heij aan om Openbaring in zijn geheel te lezen.

Literatuur (een selectie)

- Tjeu van den Berg – De openbaring van Johannes: De vrouw en het kind, in: De Bijbel Spiritueel, onder redactie van Frans Maas, Jacques Maas en Klaas Spronk, 2004, Uitgeverij Meinema, Zoetermeer;
- Henk Binnendijk – Het Meesterwerk van God. Het hart van het boek Openbaring, 2017, Uitgeverij Kok Utrecht;
- Tj. Boersma – De Bijbel is geen puzzelboek, 1977, Uitgeverij J. Boersmabv, Enschede;
- Jos de Heer – De openbaring van Johannes: Verdrukking, in: De Bijbel Spiritueel, onder redactie van Frans Maas, Jacques Maas en Klaas Spronk, 2004, Uitgeverij Meinema, Zoetermeer;
- Jan Willem van Henten - De openbaring van Johannes, in: De Bijbel Literair, onder redactie van Jan Fokkelman en Wim Weren, 2003, Uitgeverij Meinema, Zoetermeer;
- Dr. H.R. van de Kamp – Openbaring. Profetie vanaf Patmos (onderdeel in de serie Commentaar op het Nieuwe Testament), 2000, Uitgeverij Kok Kampen;
- Hal Lindsey – De planeet die aarde heette..., 1972, Uitgeverij Novapres;
- Tom Wright - Openbaring voor iedereen, 2019, Uitgeverij van Wijnen

HOOFD

- Wanneer is de Openbaring van Johannes waarschijnlijk geschreven? Zoek eens uit hoe toen de situatie voor christenen was. Is de apostel Johannes inderdaad de schrijver?
- Een merkteken op de hand en het voorhoofd (13:15-18; 14:9,10). Vergelijk dit merkteken met Deuteronomium 6:4-9. Wat willen deze merktekens zeggen? Zie ook Openbaring 3:12, 7:1, 14:1, 17:5.
- Johannes laat in hoofdstuk 13 zien dat landen 'beesten' worden wanneer macht en economie afgoden worden en wanneer ze totale onderwerping eisen. In Daniël's tijd was Babylon zo'n natie. In de tijd van Johannes was dat Rome (aangeduid als Babylon). Welke landen of machten passen tegenwoordig in dit profiel? Hoe loopt het af met het beest? (Zie Op. 19:11-21, Da. 7:15-27 en Op. 21:1c)
- De verzen 17:1 en 21:9 lijken erg op elkaar. Zie hoe in het vervolg op deze verzen twee steden met elkaar vergeleken worden. Welke overeenkomsten zie je? Of zie je vooral verschillen? Zie ook Jesaja 47.
- Achter het kwaad in de wereld zit de tegenstander van God. We lezen over hem in Openbaring 12 en 20:1-10. Wat lees je in Openbaring 12 over de heilsgeschiedenis?
- Vergelijk Openbaring 21:21-22:5 met Genesis 1:1-2:17. Welke overeenkomsten en verschillen zie je?

HART

- Is de Openbaring van Johannes een boek waar je bang van wordt of kan het je ook bemoedigen? Waarom?
- Lees de brieven aan de zeven gemeenten in Openbaring 2 en 3. Zijn er dingen die je herkent in je eigen geloofsgemeenschap?
- Elke brief in Openbaring 2-3 besluit met de woorden: "Wie overwint ...". En dan volgt een belofte. Lees al deze beloften eens achter elkaar. De meeste vind je terug in Openbaring 21-22. Zoek ze eens op. Hoe kunnen wij overwinnen? Zie ook 5:5-6.
- Hoe wordt Jezus in Openbaring voorgesteld (zie bijvoorbeeld Op. 1:12-18 en 5:5,6). Zie je verschillen en/of overeenkomsten met Jezus zoals hij in de evangeliën naar voren komt? En met jouw eigen beeld van Jezus?
- Verspreid over Openbaring zijn er zeven zaligsprekingen te vinden. Zoek ze eens op. Is er een die je in het bijzonder raakt? (Op. 1:3, 14:13, 16:15, 19:9, 20:6, 22:7, 20:14).

CITATEN

De profeet Johannes lijkt eerder op een dichter, een componist of een schilder, dan op een geheim agent die tot taak zou hebben een boodschap in een code te vatten die alleen gedecodeerd zou kunnen worden door een ingewijde. Studiebijbel In perspectief

HANDEN

- Zoek een aantal passende teksten uit Openbaring. Schrijf deze teksten op kaartjes die je naar vervolgende christenen stuurt (via Open Doors of SDOK).
- Veel kunstenaars hebben zich laten inspireren door de Openbaring van Johannes. Kijk eens of er in de buurt een tentoonstelling is rond dit Bijbelboek en ga er (samen) naar toe.

Ik lees de Openbaring niet om aanvullende informatie over het geloof in Christus te vinden. (...) De waarheid van het evangelie is al volledig geopenbaard in Jezus Christus. Over dat onderwerp valt niets nieuws meer te zeggen. Maar er is een nieuwe manier om hetzelfde te zeggen. Ik lees de Openbaring niet om meer informatie te krijgen, maar om mijn verbeelding te doen herleven.

Eugene H. Peterson

Door de eeuwen heen hebben christenen de visioenen van Johannes van Patmos toegepast op veranderende tijden, door hun eigen sociale, politieke en religieuze conflicten te lezen in de kosmische oorlog die hij zo krachtig oproept. Toch appelleert zijn boek Openbaring niet alleen aan angst en verlangen naar wraak, maar ook aan hoop.

Elaine Pagels

Hoewel de heilige Johannes in zijn visioen veel vreemde monsters zag, heeft hij geen enkel schepsel gezien dat zo wild was als zijn eigen commentatoren.

G.K. Chesterton

...hoort wat de Geest tot de gemeente zegt

Het boek Openbaring is één van de spannendste Bijbelboeken. Want hoe moet je dit boek opvatten? Is deze Apocalyps een spoorboekje van alle ellende die ons nog te wachten staat? Films en popsongs met titels die naar de Apocalyps verwijzen, suggereren vooral een periode van vernietiging – maar is dat waar Openbaring over gaat?

De schrijver van dit Bijbelboek is Johannes, de leerling van wie Jezus hield (Joh. 13:23; 19:26; 20:2; 21:7, 20). Zo duidt Johannes zichzelf aan in zijn evangelie over Jezus. Blijkbaar vindt Johannes zijn eigen liefde voor Jezus niet zo belangrijk. Nee, voor hem betekent het alles dat Jezus hém liefheeft. Samen met zijn broer Jakobus en met Simon Petrus vormt Johannes de zogenoemde inner circle rond Jezus. Dit drietal is aanwezig bij de verheerlijking van Jezus op de berg Tabor, waarbij de Heer met Elia en Mozes praat over zijn heengaan, de weg die Hij in Jeruzalem zou voltooien (zie bijvoorbeeld Luc. 9:28-36). Ook zijn ze bij Jezus, als Hij in de hof van Getsemane bidt en zijn angstzweet in druppels op de grond valt (Mar. 14: 32-34; Luc. 22:44).

Liefde

Wie het evangelie volgens Johannes en zijn drie brieven leest, ziet dat het woord 'liefde' een essentieel onder-

deel vormt van zijn verkondiging. Het gaat bij Johannes om de agapè, een onzelfzuchtige vorm van liefde. Agapè handelt zónder dat een tegenprestatie wordt verwacht – misschien zelfs als die juist níet wordt verwacht. Die liefde ontbreekt ook niet in het boek Openbaring. In de eerste verzen wordt duidelijk dat dit boek geen openbaring is van Johannes. Nee, het is de openbaring van Jezus Christus aan Johannes. Jezus is degene die ons liefheeft en ons heeft bevrijd door Zijn bloed (Op. 1:5), Hij is de opgestane Heer, het Lam van God dat de zonde van de wereld wegneemt. Hij geeft Johannes opdracht om te schrijven aan zeven gemeenten in Turkije. In elk schrijven wordt de situatie in de gemeente kort maar vrij gedetailleerd geschetst. Er volgen vermaningen (Op. 3:19) en beloften. Efeze is haar eerste liefde vergeten. Tyatira wordt geprezen om haar liefde en standvastigheid. Ook de gelovigen in Filadelfia zijn trouw en stand-

vastig gebleven. Jezus heeft hen lief en uiteindelijk zullen hun tegenstanders dat erkennen.

Achtergrond

Het boek Openbaring is door Johannes geschreven rond het jaar 95, in de bloeitijd van het toenmalige Romeinse Rijk. Het bevrijdende evangelie van Jezus paste niet bij de politieke en godsdienstige cultuur van de Romeinen. Daarom werd Johannes verbannen naar het eiland Patmos. De traditie vertelt dat Johannes op dit eiland een natuurlijke dood stierf – als enige van de twaalf leerlingen van Jezus. Dat Jezus zich in een groot en indrukwekkend visioen juist aan Johannes openbaarde, kan op zich al als een politiek statement worden gezien, als verzet tegen de heersende politieke elite.

Chiliasme

Onder christenen is het boek Openbaring een bron voor verdeeldheid

en discussie geworden. Want hoe moet je dit boek lezen? De getallen, bijvoorbeeld. Moeten we die opvatten als exacte aantallen? Of hebben ze vooral een symbolische betekenis? Zijn er inderdaad precies 144.000 verzegelden? En wie zijn dat dan? Het getal duizend speelt een belangrijke rol in het chiliasme. Deze stroming binnen het christendom, met name bij de meer evangelische bewegingen, leert dat rondom de wederkomst van Jezus een duizendjarig rijk, een paradijs op aarde wordt gerealiseerd. De term chiliasme - ook wel aangeduid als millennialisme - verwijst naar het Oudgriekse woord voor 'duizend' (chilioi). Men onderbouwt deze theologie door te verwijzen naar de profetieën van Daniël. Het chiliasme is trouwens geen moderne uitvinding. In de vroege kerk geloofden velen in de komst van een duizendjarig vreedrijk. De kerkvader Augustinus heeft ook een periode een vorm van chiliasme aangehangen.

Spoorboekje

Is Openbaring een spoorboekje richting het einde der tijden? Of wijst Openbaring zelf een andere richting? We kunnen er in ieder geval dit van zeggen: - Daniel kreeg destijds de opdracht om de woorden van zijn boek geheim te houden en te verzegelen tot de eindtijd (Dan.12:4). Johannes krijgt de opdracht om de profetie van zijn boek níet geheim te houden, want de tijd is nabij (Op. 22:10). - Het boek Openbaring heeft de vorm van een brief, gericht aan zeven christelijke gemeenten in Johannes' eigen tijd (Op.1:4-6, 9-11, 22:21). Dat betekent ook dat Openbaring geen

antwoord geeft op vragen die wij misschien van belang vinden. Bijvoorbeeld: Wat is de toekomst van Israël? Wanneer komt de Here Jezus terug? - Openbaring is een apocalyptisch boek. Het beschrijft niet zo zeer gebeurtenissen maar laat een onzichtbare werkelijkheid zien in symbolische taal. Openbaring toont niet alleen de aardse werkelijkheid waarin het kwaad regeert en het beest de heiligen overwint (Op.13:7) maar ook een hemelse werkelijkheid waarin de heiligen het beest overwinnen

We worden opgeroepen om Jezus te aanbidden en te volgen en daarin te volharden, ook als het ons alles kost

(Op.15:2) en waar God en het lam aanbeden worden. Deze werkelijkheden zijn nu al aanwezig maar bereiken in de toekomst hun voleinding en vervulling. - Openbaring is een profetie (Op.1:3, 22:6-7, 10). Het gaat daarbij niet in de eerste plaats om voorzeggingen maar om troost en waarschuwing. Tegenover mensen die hun eigen leven niet hebben liefgehad (Op.12:11) staan mensen die de leugen liefhebben en daarnaar handelen (Op. 22:15). We worden opgeroepen om de juiste levenskeuzes te maken. Om Jezus te aanbidden en te volgen en daarin te volharden ook als het ons alles kost. Juist dan zullen we overwinnaars zijn (Op. 2:26, 12:11, 21:7).

WEETJE

Agapè

Al biedt Openbaring geen duidelijke routekaart naar de eindtijd, aan het eind vinden we wel de grote bruiloft van het Lam, het feest van Gods liefde. Er is een einde gekomen aan

Want sterker dan de dood is de liefde

alle kwaad en lijden. God en zijn mensen zullen altijd bij elkaar zijn. Hij zal alle tranen afwissen. Zie je het gebeuren? Zie je dat God de wereld zó liefhad, dat Hij zijn enige Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in Hem gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft? Dit is de liefde die Johannes heeft leren kennen, de liefde van Overwinnaar Jezus, die de kop van de slang heeft verbrijzeld. Ook al zien we dagelijks om ons heen dat we in onze hiel worden gebeten: De overwinning stáát al – want sterker dan de dood is de liefde!

.....

F. L. Tromp (1986) is schrijver en journalist. Hij woont in Leeuwarden.

Lichtbakens in oorlogstijd

Het bijbelboek Openbaring is een troostboek. Een paar voorbeelden uit oorlogstijd. De Franse componist Olivier Messiaen (1908-1992) componeerde in 1940 het muziekwerk *Quatuor pour la fin du temps* (Kwartet voor het einde der tijden). Hij was bij Verdun krijgsgevangen gemaakt door de Duitsers en kwam terecht in het gevangenkamp Stalag bij Görlitz in Silezië. Daar schreef hij dit muziekstuk voor enkele toevallig aanwezige instrumentalisten (een violist, een cellist, een klarinettist, met hemzelf als pianist). Toen dit werk voor het eerst werd uitgevoerd, op 15 januari 1941, was dat voor een publiek van 5000 medegevangenen bij een temperatuur van 30 graden onder nul. Alle acht delen van dit muziekstuk staan in het teken van Openbaring. Messiaen was van mening dat de Apocalyps niet alleen een boek vol monsters en zondvloeden is, maar ook een boek vol stiltes van aanbidding en vrede. Midden in de oorlog en de ellende van een concentratiekamp heeft muziek die door het bijbelboek Openbaring geïnspireerd is 5000 gevangenen en de componist zelf troost geboden. Het werd uiteindelijk een van Messiaens meest gespeelde werken.

Dit is ontleend aan het artikel over Messiaen in Wikipedia.

Hoofdsom der Historie

In diezelfde Tweede Wereldoorlog hield ds. Kornelis Heiko Miskotte (1894-1976) in de winter van 1943-1944 in zijn Amsterdamse Zwijgerkerk twintig avondlezingen over de Openbaring aan Johannes. Miskotte begon deze bijbelcursusavonden met 400 deelnemers, na drie maanden waren het er 800! Hij hanteerde het boek als een lichtbaken in de duistere oorlogstijd en als een denkbeeldige goddelijke vuist tegen het Duitse geweld. Kort na de bevrijding heeft Miskotte deze avondvoordrachten verzameld in het dikke boek (468 bladzijden) *Hoofdsom der Historie*. Het bevat hartstochtelijke teksten die de Apocalyps duiden en de uiteindelijke wending ten goede voorspellen. Een hart onder de riem van hen die gebukt gingen onder het oorlogsleed en een oproep tot fel verzet. Volgens Miskottes zoon Mans Miskotte zijn deze voordrachten geschreven bij het schijnsel van een fietslamp, die door de gezinsleden, voorttrappend, werd brandend gehouden. Een echt oorlogsproduct. Het Bijbelboek dat na onpeilbare catastrofes de overwinning van God en Christus over alle kwade machten aanzegt bleek ook hier een troostboek voor de christelijke gemeente.

Dit is ontleend aan Herman de Liagre Böhl, Miskotte. Theoloog in de branding, 1894-1976. Amsterdam 2016, 205-206.

Samenvatting

Het boek Openbaring is geschreven rond het jaar 95, de bloeitijd van het Romeinse Rijk. Het bevrijdende evangelie van Jezus paste niet in de leer van de Romeinen, waardoor Johannes verbannen werd. Hoe moet je dit boek lezen zo'n tweeduizend jaar later? Moeten we de getallen letterlijk nemen? Is het een spoorboekje richting het einde der tijden? In de vroege kerk geloofden velen in de komst van een duizendjarig vrederijk. Openbaring toont niet alleen de aardse werkelijkheid waarin het kwaad regeert en het beest de heiligen overwint maar ook een hemelse werkelijkheid waarin de heiligen het beest overwinnen en waar God en het lam aanbeden worden.

*Ik weet van een stad die
komen zal*

*Ik weet van een stad die komen zal,
een stad op een berg hoog boven het dal,
met muren en poorten en lichten
en mensen met blijde gezichten.
Ik weet van een stad die toekomst heeft,
Jeruzalem, dat wordt een feest.*

*Ik weet van een stad die het einde is,
een stad met een gouden geschiedenis
een stad van leven met woorden
zoals je ze nergens nog hoorde.
Ik weet van een stad, een nieuw begin,
Jeruzalem, dat ik bemin.*

*Ik weet van een stad op Sions top,
een stad van de vrede dicht bij God,
waar ander recht wordt gesproken,
het kwaad wordt gehaat en gebroken.
Ik weet van een stad waar je schuilen
mag,
Jeruzalem, eens op een dag.*

Hanna Lam

Liedboek: lied 771

Wat zag Johannes op Patmos?

Toen Anneke Kaai een vrije opdracht maakte tijdens de studie aan de Amsterdamse Gerrit Rietveld Academie, waren dat kleine werkjes over Openbaring. Sinds de Academietijd in de zeventiger jaren, speelt Openbaring als een rode draad in het leven van Kaai.

In de zomer van 2022 hing in de Grote Kerk van Delft een expositie van Anneke Kaai. Deze expo was ter gelegenheid van Kaai's 50-jarige carrière als schilderes. “Voor deze tentoonstelling kwam ik nog werkjes tegen welke ik in 1970 maakte tijdens de studie aan de Gerrit Rietveld Academie,” herinnert Kaai zich. Toen Anneke in 1987 met een serie schilderijen over Openbaring begon, stond het resultaat haar nog niet duidelijk voor ogen. “Er gebeurt zó veel in het visioen dat Johannes krijgt! Ik heb me niet laten afleiden door het werk van andere kunstenaars, maar wilde laten zien wat ik zelf bij dit bijbelboek letterlijk voor me zag. Ik hoopte dat ik de kracht, de inspiratie van God zou krijgen om dit uit te beelden.”

In vier jaar tijd maakte Kaai 24 schilderijen over Openbaring. “Ik ben bij hoofdstuk 1 begonnen en ben zo dit boek doorgeworsteld. Alles heb ik geschilderd, met uitzondering van de zogenoemde gemeentebrieven.” De schilderijen zijn ter illustratie van het visioen. “Daarbij heb ik me steeds de vraag gesteld: ‘Wat zag Johannes

op Patmos?’”

De Openbaring-schilderijen hebben een totaal andere sfeer dan de andere Bijbelse series die Kaai maakt. “De Openbaring-serie heeft een bepaalde schittering, die bij de andere schilderij-series niet te zien is. Zo maakte ik ook series over bijvoorbeeld de gebeden of de Psalmen, maar die reeksen maak ik vanuit mijn persoonlijke ervaring.” “De respons ging over de vaardigheid, het werd vooral technisch beoordeeld. In die jaren was het eigenlijk ook not done om met geloof bezig te zijn, God werd doodverklaard. In de zestiger en zeventiger jaren is alles wat over God en de kerk ging omvergegooid. Ik heb me daar tegen verzet, ik heb me in de Bijbel vastgebeten. Want het is God die leeft!”

Openbaring

Kaai is nauw op Openbaring betrokken. “Ik heb altijd wel iets met dit boek gehad, ondanks dat het soms ook wel een angstaanjagend boek is. In dit boek staan ernstige dingen. Het is een profetie voor alle

tijden. Toen ik rond de Golfoorlog lezingen gaf over mijn Openbaring-reeks, gebeurden er dingen die je vanuit Openbaring kon invullen. Maar ook tegenwoordig zou je de profetieën die Johannes opschreef kunnen zien gebeuren.”

Ik heb me in de Bijbel vastgebeten. Want het is God die lééft!

Kaai waarschuwt tegelijk om de huidige tijd niet als dé eindtijd uit Openbaring te bestempelen. In dit Bijbelboek is de rode draad dat Jezus Christus de Overwinnaar is. “Dat is de troost uit dit boek, dat voor alle situaties geldt.”

Academie

De echtgenoot van Anneke is predikant en preekte jaren nadat ze was afgestudeerd over Openbaring 5. Naar aanleiding van die preek dacht Anneke: ‘dit raakt me zó, dat ik nu ga beginnen aan de schilderijen-reeks!’ Het bijzondere is dat in die periode,

Inspiratie met een hoofdletter betekent voor mij: ingeblazen worden door de Geest van God

Anneke Kaai - van Wijngaarden (Naarden, 1951) is getrouwd met emeritus predikant Jan Kaai. Zij studeerde onder meer Beeldende Kunsten op de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam. Haar schilderijen zijn geïnspireerd door Bijbel en geloof. Zij maakte onder meer een serie schilderijen over het boek Openbaring. Meer informatie over de schilderes staat op www.annekekaai.nl.

zo rond 1987, de Evangelische Omroep lucht kreeg van de reeks over Openbaring. “Hoe ze daar achter kwamen, weet ik nog steeds niet. Want ik had met vrijwel niemand gedeeld dat ik bezig was met deze schilderijen.”

Door de aandacht die de EO aan de schilderijen schonk, besloot Kaai na veel vraag van mensen om haar heen om een boek van de serie uit te geven. De schilderijen werden in kasteel Rhederoord in Reden getoond. Toen heeft Anneke het boek Openbaring In Beeld met 24 schilderijen zelf uitgegeven. Van dit boek zijn inmiddels duizenden exemplaren verkocht.

Bijbelse series

Kaai schildert vanuit de Bijbel. “Ik laat me door God inspireren. Inspiratie met een hoofdletter betekent voor mij: ingeblazen worden door de Geest van God. Ik vind dan ook mijn inspiratie in de Bijbel en in daaraan verwante thema’s en ik hoop dat de kijker iets van deze ‘Inspiratie’ ervaart bij het zien van mijn werk. Als schilder ervaar ik dat mijn geloof

mijn werk voedt en dat mijn werk mijn geloof versterkt.” Toen Kaai ernstig ziek werd, merkte ze hoe haar eigen schilderijen haar zelf ook troost gaven. “Ik schilder vanuit mijn gevoel, vanuit emotie. De schilderijen die ik naar aanleiding van de Psalmen heb gemaakt, zijn tijdens mijn ziekte tot steun geweest.” Kaai beschouwt het als een wonder dat ze er nog steeds mag zijn. “Al kwam ik erachter dat het samenstellen van een expositie zoals in Delft nog een behoorlijke klus was!”

Anneke heeft negen Bijbelse series gemaakt: Schepping, Openbaring, de Tien Geboden, het Credo, Psalmen, Bijbelwoorden, relaties tot God, vrouwen uit de Bijbel, en gebeden. Alle schilderijen-series zijn als boek verkrijgbaar in het Nederlands en Engels. Twee boeken zijn eveneens

in het Spaans uitgegeven. Behalve in Nederland, exposeerde Kaai ook in Duitsland, Zwitserland, Engeland en Spanje. Ook werd ze uitgenodigd om over haar werk te vertellen in Amerika en Zuid-Afrika.

Beleefmee.nl

Het team van LPB media gelooft, in God en in samen. Want de kerk, dat zijn we samen. Beleefmee.nl is het (gratis) platform waarmee we de kerk dichtbij brengen wanneer je zelf niet meer mobiel bent. Op dit platform vind je programma's, live-uitzendingen van allerlei christelijke bijeenkomsten, lezingen en concerten.

Leven we in het eind der tijden? Is de terugkomst van Jezus dichtbij?

Ds. Rutger Heij en Martinus Bos slaan de Bijbel open en onderzoeken of het boek Openbaring iets zegt over eindsignalen. Deze video wordt begin oktober vrijgegeven en te zien op Beleefmee.nl

Denk eens mee over Openbaring

“Het boek heeft een bepaalde aantrekkingskracht op mensen, juist ook in de setting van wat het over het heden zegt, over nu en de nabije toekomst. Maar er zit een groot gat tussen onze situatie nu in Nederland en de eerste ontvangers van het boek Openbaring”, zegt ds. Rutger Heij. Hij is Gereformeerd predikant te Heemse en heeft het boek door gepreekt per hoofdstuk en raadt iedereen aan het bijzondere Bijbelboek in z'n geheel te lezen.

“Ik ben geraakt en verrast door de inhoud”, zegt hij. “Als je Bijbel gaat lezen, stel dan vooral vragen want dat dwingt jezelf tot onderzoek. Dus is het logisch om te vragen ‘Wanneer gaat het allemaal gebeuren? Of is het gebeurd?’

Maar het boek is geschreven in een hele andere setting. Vervolgde kerken vroegen zich toen af: ‘Regeert Jezus nog wel en komt het goed?’ En onze vraag is: ‘Wanneer komt Hij terug?’ Maar Openbaring gaat niet zozeer over de toekomst. Je krijgt een blik in de hemelse werkelijkheid van dit moment. Het boek heeft een sterk bemoedigende spits en die hele vraag: ‘wanneer komt Jezus terug’ staat niet op de voorgrond.”

Bekijk dit programma op [Beleefmee.nl](https://beleefmee.nl)

Het is een historische beperkte blik als je de zoste eeuw duidt als een eeuw vol met tekenen van de tijd

ds. Rutger Heij

Themadossier op [Opkijken.nl](https://opkijken.nl)

Samen met Beleefmee en Steunpunt Bijbelstudie heeft Opkijken een mini-dossier gevuld met meer materialen over Openbaring. Bijvoorbeeld de link naar de schilderijen van Anneke Kaai, werkvormen voor jongeren (Protestantse Kerk) of naar de video De zeven brieven in Openbaring, een lezing van ds. T. Dijkema op Beleefmee.nl

“De boodschap in de zeven brieven uit Openbaring geldt ook voor de gemeente van vandaag”, zegt ds. Dijkema. “Ook wij zijn snel geneigd om zonden te tolereren en zo druk met ons zelf bezig te zijn, dat we vergeten ons af te vragen of Hij er nog wel bij is en wat nu eigenlijk Zijn wil wel is!”

Ga voor het mini-dossier naar [Opkijken.nl](https://opkijken.nl)

Bob Dylan

Opnieuw heb ik het in deze Met Luide Trom(p) over Bob Dylan. Al eerder deed ik dat in het tweede nummer van WegWijs, dat in maart/april 2017 verscheen. Nu zijn we ruim vijf jaar verder en staan we aan de vooravond van twee concerten van de nu 81-jarige (!) zanger in AFAS Live in Amsterdam [zondag 16 en maandag 17 oktober].

Bob Dylan is een zanger. Een singer-songwriter, zeggen we nu. Dat is iemand die zijn eigen teksten schrijft en uitvoert. Maar met dit enkele frame doe je Dylan tekort. Want hij is meer dan een willekeurige entertainer.

Dylan is een performer –wel één die zich letterlijk meer en meer in de schaduw zet. Sinds jaar en dag maakt hij op het podium muziek van achter een korte piano, die aan de zijkant van de Bühne staat. Alsof de zanger op die manier wil laten zien dat het om zijn boodschap, zijn teksten gaat. Die boodschap dus, want zijn teksten zijn van een hoog niveau. Dat mag gezegd worden, in 2016 ontving hij de Nobelprijs voor de Literatuur voor zijn taal.

Fans en volgers wisten de teksten van Dylan al langer op waarde te schatten. In 1970 kreeg hij een eredoctoraat van de Princeton University (New Jersey) voor zijn muziek, in 2004 volgde een tweede eredoctoraat, maar dan van de Schotse St. Andrews University. In 2008 volgde de Pulitzer Prize, een journalistiek-literaire prijs.

Dylan kreeg de 'buitencategorie' 'Special Citations and Awards'. Oké, nog één waardering dan, vanuit Frankrijk. Dylan werd in 1990 geridderd als Commandeur in de Ordre des Arts et des Lettres.

Dylan is ook acteur en scenarioschrijver. Dat begon al in 1973, toen Dylan de soundtrack schreef voor de film Pat Garrett and Billy the Kid van regisseur Sam Peckinpah. Dylan, nooit te beroerd om zichzelf 'in de kijker te spelen', lukte het om een speciaal voor hem geschreven bijrolletje (als Alias) te krijgen.

In 1978 volgde de uiterst merkwaardige film Renaldo and Clara. Deze film is geschreven en geregisseerd door de zanger. Het is een mengeling tussen concertregistraties van de Rolling Thunder Revue tour uit 1975, een reisverslag tussen de optredens door en in scène gezette dialogen. Een verwarrende film, omdat Bob Dylan zelf de hoofdrol van Renaldo op zich neemt, zijn aanstaande ex-vrouw Sara die van Clara en muzikant Ronnie Hawkins op zijn beurt weer Bob Dylan speelt. De film werd een flop.

Net als overigens de andere film, Masked And Anonymous uit 2003, waarin Dylan de hoofdrol van de gewezen muzikant Jack Fate speelt. Ook deze film schreef Dylan, onder het pseudoniem Sergei Petrov. Dylan maakte ook schilderijen (zie onder meer de hoes van zijn elpee Self Portrait uit 1970) en – in een Zuid-Franse wijngaard is een door Dylan gelaste treinwagon te zien.

Half oktober staat de zanger in Amsterdam. Meer dan alleen leuke liedjes luisteren.

May your hands always be busy
May your feet always be swift
May you have a strong foundation
When the winds of changes shift

May your heart always be joyful
May your song always be sung
And may you stay forever young
May you stay forever young (Bob Dylan)

Suster Bertken

Wat brengt een welgestelde jonge vrouw van 30 jaar ertoe om zich voor de rest van haar leven te laten inkluizen? Rond het jaar 1456 liet Bertken voor zichzelf een kluis bouwen in de Utrechtse Buurkerk. Gedurende 57 jaar verbleef zij hierin en bracht de dagen door met vooral bidden, mediteren en schrijven. Toen zij in 1514 overleed, werd ze onder groot eerbetoon begraven in haar eigen kluis.

Tijdens haar begrafenis was de kerk helemaal versierd en luiden de kerkklokken, ook die van de Dom. Haar schriftelijke nalatenschap werd kort daarop door drie verschillende uitgevers uit Utrecht, Leiden en Antwerpen gedrukt en op de markt gebracht.

Hoe haar kluis eruitzag is niet bekend. Vermoedelijk was die ongeveer 20 m² groot met in elk geval één deur, die na haar intrede is gesloten. Verder bevatte deze kleine ruimte twee ramen. Met het ene had zij uitzicht op het koor, binnen in de kerk. Het andere diende vooral voor daglicht en frisse lucht. Dat tweede raam werd mogelijk ook gebruikt voor haar contacten met 'buiten'. En er moet nog een klein deurtje geweest zijn dat werd gebruikt voor haar dagelijkse verzorging. De inrichting zal minimalistisch geweest zijn: een tafel met stoel, een strozak om op te slapen, wat eetgerei en schrijfmateriaal, enkele boeken en een paar handwerk attributen om te spinnen of zo. Het is niet bekend of zij zich heeft voorbereid op haar kluzenaarschap en zo

ja, hoe zij dat gedaan heeft. Om zich te laten inkluizen was toestemming nodig van de bisschop. Een kluzenaarsgelofte was in beginsel voor het leven. Een priester smeekte bij de inwijding Gods zegen af over deze gelofte. Binnen vier muren wilde zij haar leven in volledige toewijding aan God doorbrengen. Waarom deed ze dat niet - samen met anderen - in de beslotenheid van een klooster? Dat weten we niet, maar kloosters waren in de 15e eeuw ook niet meer wat ze geweest waren. Gezagsverhoudingen en het naleven van allerlei voorschriften en gedragsregels waren belangrijker geworden dan innerlijke ontwikkeling. Bertken was overigens niet de enige kluzenaar. Utrecht herbergde er in die tijd nog twaalf, zowel mannen als vrouwen.

Maar *waarom* trok zij zich uit de wereld terug, zo begonnen we ons verhaal. In haar eigen levensbeschrijving heeft ze dat niet genoemd. Daaruit spreekt wel haar grote liefde voor haar bruidegom Jezus Christus. Hebben daarnaast nog andere motieven een rol gespeeld in haar besluit?

Misschien wel. Tijdens haar jeugd hoorde Bertken tot de rijkste meisjes van Utrecht, destijds de grootste stad in de Noordelijke Nederlanden. Ze is opgegroeid in een van de mooiste huizen van de stad en leefde in overvloed, schreef ze later. Aan dit luxueuze leven zat een donkere rand.

Gezagsverhoudingen en het naleven van allerlei voorschriften en gedragsregels waren belangrijker geworden dan innerlijke ontwikkeling

Haar vader was de steenrijke Jacob van Lichtenberg, proost van een kapittel en dus een hoge geestelijke. Hij was één van de kopstukken uit de Utrechtse politiek. Dat betekent dat Bertken formeel een onwettig kind was, van een geestelijke. Wie haar

Binnen vier muren wilde zij haar leven in volledige toewijding aan God doorbrengen

moeder was, weten we niet. Hoewel het voor een geestelijke - ondanks de celibaatsgeloofte - niet ongebruikelijk was om een vrouw te hebben, waren de kinderen uit een dergelijke relatie bastaarden (net als Erasmus). Dat Bertken zich daarom heeft laten opsluiten lijkt echter onwaarschijnlijk, omdat het in Utrecht krioelde van bastaardkinderen. Er speelde meer in haar leven, of beter gezegd in dat van haar familie die tot de financiële en bestuurlijke top behoorde. Hun rijkdom was vergaard met list, bedrog, geweld en machtsmisbruik. Heeft ze met haar volledige toewijding aan Christus misschien wat goed willen maken voor haar familie en zichzelf willen beschermen? Want zolang zij zich niet onttrok aan dit geweldadige wereldse leven, was zij daarvan niet alleen slachtoffer, maar hield zij dat ook in stand. Niet meer in het wereldse gevangen blijven zitten, dat is het hoofdthema van haar literaire werk. En met haar keuze voor een kluis in het centrum van Utrecht, kwam ze - 'buiten de wereld' - toch nog midden in het leven te staan. Want ze was beschikbaar voor haar medemens. En gelet op de overweldigende belangstelling bij haar begrafenis, zal Suster Bertken op haar manier voor velen een belangrijke bijdrage geleverd hebben in het leven. Daarin wilde ze met haar advies en medeleven anderen dienen. Daarvan getuigde haar hele leven.

.....

*Huib Noordzij is auteur van o.a.
Handboek van de Reformatie en
woont in Barneveld*

Kunst als openbaring?

Johannes beschrijft in het bijbelboek Openbaring wonderlijke en verontrustende beelden. Ze worden hem door God zelf voor ogen geschilderd. God heeft hem namelijk tot een ziener gemaakt om 'aan de dienaren van God te laten zien wat er binnenkort gebeuren moet' (Op. 1:1).

In de loop der eeuwen hebben heel wat mensen zichzelf de rol van ziener toebedeeld. Zo ook de Russische schilder Wassily Kandinsky (1866-1944). In 1912 verscheen zijn boekje 'Over het geestelijke in de kunst'. Kandinsky geloofde dat er in de werkelijkheid een creatieve geest woont en dat áchter en ín de uiterlijke dingen een geestelijke diepte schuilt, gaat die veel belangrijker is dan dat wat zichtbaar is. Hij geloofde ook dat hij en andere moderne kunstenaars een bijzondere antenne hadden voor het innerlijk van de dingen en dat zij met een zienersblik door de uiterlijke verschijningsvormen heen konden kijken. Ze voelden een 'innerlijke noodzaak' om dat 'grote geestelijke' te openbaren zodat er een nieuw

tijdperk zou aanbreken. Ze wilden niet langer een voorstelling maken van de zichtbare werkelijkheid, zoals kunstenaars dat altijd gedaan hadden. Want dat zichtbare was in hun ogen maar iets toevalligs. Kandinsky zei: 'Het figuratieve (= de voorstelling) schaadt mijn werk'. Hij geloofde dat er een totaal nieuwe kunst nodig was die de *innerlijke* werkelijkheid tot spreken bracht – door de taal van kleuren en vormen, los van een voorstelling of onderwerp. En zo ontwikkelde hij zijn abstracte schilderkunst met werken die hij titels gaf als *Impressie*, *Improvisatie* en *Compositie*.

Maar die ontwikkeling ging geleidelijk. Aanvankelijk bevatte zijn werk nog allerlei herkenbare elementen en verwezen de titels nog naar de werkelijkheid.

Dat geldt ook voor het werk *Opstanding (Het grote gericht)*. Het eerste wat opvalt zijn de donkere lijnen en de heldere kleurvlakken. Maar we zien ook een soort landschap, iets als een heuvel met daarop een gebouw dat

dreigt om te vallen, een engel die op een bazuin blaast en een menselijke figuur die ontsnapt aan de vlammen terwijl hij zijn hoofd – met brandende haren – in zijn handen houdt. Het doet ons denken aan de beelden die Johannes beschrijft, maar Kandinsky zet al die elementen wel naar zijn eigen hand. Ze zijn voor hem slechts van betekenis als onderdelen van zijn eigen kunstwerk, zijn schepping die moet bijdragen aan de komst van een nieuwe geestelijke tijd.

Kandinsky deelde zijn hoop op de komst van die tijd met allerlei spirituele bewegingen. In zijn boekje citeerde hij mevrouw Blavatsky, de grondlegster van de theosofie. Zij zei: 'de aarde zal in de 21e eeuw een hemel gelijk zijn, vergeleken bij wat zij tegenwoordig is'. Kandinsky was iets minder stellig, maar geloofde zeker dat het de goede kant opging.

Wij weten dat deze verwachting niet is uitgekomen.

Wij weten ook dat een nieuw tijdperk niet gemaakt kan worden door mensen die 'diepe' waarheden onthullen vanuit hun innerlijk, maar dat het ons van boven gegeven zal worden door God die zijn onthullingen deed aan zijn ziener Johannes.

.....

Ida Slump-Schoonhoven

Opstanding (Het grote gericht) is een achterglasschilderij. Toen Kandinsky in Murnau bij München woonde, ontdekte hij de achterglasschilderijen van de Beierse volkskunst. Hij raakte gefascineerd door de eenvoudige vlakke afbeeldingen met hun duidelijke contouren en heldere kleuren. en besloot om te gaan werken in deze techniek. Die is niet gemakkelijk. Er wordt namelijk in de omgekeerde volgorde gewerkt: de voorgrond wordt het eerst geschilderd, de achtergrond het laatst.

Wassily
Kandinsky,
Opstanding
(Het jongste
gericht), 1911,
21,8 x 11,4 cm.,
Lenbachhaus,
München

Jezus in de Islam

Hoewel de Koran en de profeet Mohammed centraal staan in de islam, geloven moslims ook in Isa (Jezus). Hij was een groot profeet die zieken genas en mensen uit de dood deed opstaan. De meeste moslims geloven dat Isa niet gekruisigd en gestorven is. Hij is wel naar de hemel gegaan en hij zal terugkomen om

Isa wordt in de Koran nadrukkelijk 'zoon van Mariam' genoemd

voor de moslims te strijden. Daarna zal hij sterven. De Koran noemt de kruisiging wel maar suggereert dat het niet Isa was die werd gekruisigd. In de aanvullende overleveringen (de Hadith) staat dat God de toeschouwers misleidde. In werkelijkheid werd er iemand anders aan het kruis gehangen. Allah had hun uiterlijk verwisseld zodat het leek alsof Isa gekruisigd werd.

De idee dat Jezus niet gekruisigd en gestorven is, bestond al vóór het ontstaan van de Islam.

In de vroege kerk werden bepaalde christelijke stromingen erg beïnvloed door de Griekse filosofie. In deze filosofie waren het goddelijke en het menselijke onverenigbaar. Het is dus niet zo vreemd dat deze gelovigen moeite hadden met de menswording

van God in Jezus. Zij geloofden wel dat Jezus Christus God was, maar ze konden niet geloven dat deze goddelijke verlosser kon lijden en sterven aan een kruis. Er ontstonden verschillende ideeën over wat er dan wel gebeurd moest zijn. Sommigen namen aan dat Jezus een schijnlichaam had dat niet werkelijk kon lijden of sterven. Anderen geloofden dat Jezus' lichaam een menselijk omhulsel was, dat geen werkelijk contact maakte met Christus. Vóór de kruisiging verliet Christus het lichaam en alleen de mens Jezus werd gekruisigd. Volgens weer anderen werd Simon van Cyrene in plaats van Jezus gekruisigd. Jezus stond bij het kruis en zag hem sterven.

Een weerslag van dit laatste verhaal is in de Hadith terug te vinden. Maar terwijl sommige vroege Christenen geloofden dat Christus niet aan een kruis is gestorven omdat Hij goddelijk is, geloven Moslims dat Isa niet goddelijk is en ook niet dat hij gekruisigd is.

Zowel christenen als moslims geloven dat Jezus/Isa is geboren uit de maagd Maria/Mariam. Voor christenen is dit 'logisch'. De Bijbel legt een verband tussen de maagdelijke geboorte en het feit dat Jezus Zoon van God wordt genoemd (Luc. 2:34-35). De geboorte zonder betrokkenheid van een aardse vader laat zien dat Jezus Gods zoon is. Moslims be-

schouwen dit als heiligschennis. God kan geen zoon hebben. Isa wordt in de Koran dan ook nadrukkelijk 'zoon van Mariam' genoemd.

Zelfs Mohammed is niet uit een maagd geboren en hij is gestorven aan de gevolgen van het eten van vergiftigd voedsel. Andere profeten werden volgens de Koran vervolgd en gedood. Het blijft onduidelijk waarom het in de islam zo belangrijk is dat Isa wél uit een maagd geboren werd en níet gestorven is.

Een christen die de Koran leest, herkent hier en daar elementen uit de Bijbel en uit latere christelijke legen-

Het blijft onduidelijk waarom het in de islam zo belangrijk is dat Isa wél uit een maagd geboren werd en níet gestorven is

den. Maar ze lijken van hun betekenis ontdaan en te functioneren als willekeurige wonderen. Isa zelf blijft een raadsel.

Stel je de hemel eens voor

Mensen die klinisch dood zijn geweest en daaruit terugkomen vertellen soms over bijzonder intense ervaringen. De verhalen verschillen van elkaar maar bevatten ook verrassende overeenkomsten. Men treedt bijvoorbeeld uit het lichaam. Men gaat door een tunnel, in de richting van een fel maar niet verblindend licht. Dit licht wordt vaak, maar niet altijd, ervaren als een goddelijke persoon of herkend als Jezus. Er is een intense indruk van liefde, vrede, vreugde, schoonheid en zelfs humor. De zintuigen functioneren veel sterker dan op aarde. Men ontmoet engelen en/of overledenen. Men krijgt een terugblik op zijn of haar leven, met daarbij een niet-veroordeelende maar wel morele evaluatie. De persoon moet teruggaan naar de aarde of krijgt de keuze voorgelegd: blijven of teruggaan. Hij of zij keert met tegenzin terug naar zijn gewonde lichaam en houdt zeer levendige herinneringen aan de bijna-dood ervaring (BDE). Men staat voortaan anders in het leven.

Bijna niemand ervaart alle genoemde elementen, maar één of meer daarvan komen in de meeste BDE's voor. Zeer verontrustende BDE's komen ook voor. Dat kan leiden tot bekeering. Mensen ervaren dat ze op weg waren naar de hel en kiezen nu voor een leven met God. Soms blijven de

herinneringen traumatisch, zonder dat men er een zinvolle betekenis aan kan geven.

Hoewel veel medici zeer sceptisch staan tegenover BDE's zijn er ook artsen die actief naar dit soort ervaringen vragen en daar ook over schrijven. In Nederland is het boek van cardioloog Pim van Lommel, *Eindeloos bewustzijn* bekend. De Amerikaan John Burke is geen arts of ervaringsdeskundige maar wel vanaf jonge leeftijd gefascineerd door het onderwerp. Aanvankelijk was hij agnost. Later kwam hij tot geloof en uiteindelijk werd hij voorganger van een kerk voor sceptici. Burke laat in thematische hoofdstukken zien hoe terugkerende elementen in BDE's overeenkomen met Bijbelse gegevens. Hij citeert uit gesprekken die hij zelf met BDE-ers had en uit verslagen van derden. Je krijgt daardoor het gevoel dat je een blik in de eeuwigheid gegund wordt. BDE's roepen ook vragen op. Toen in de zeventiger jaren meer aandacht kwam voor BDE's konden kerken daar meestal weinig mee. Men beschouwde BDE's als onbijbels en misleidend. Daardoor was het lastig voor mensen om hun BDE te verbinden aan het christelijk geloof. Artsen die wel belangstelling hadden voor BDE's, verklaarden deze binnen hun eigen, niet-christelijke wereldvisies.

Burke gaat ervanuit dat mensen over de hele wereld in grote lijnen dezelfde ervaringen met BDE's hebben. Maar zij interpreteren hun ervaringen ook. Daardoor is niet elke BDE even makkelijk in te passen in het christelijk geloof. Volgens Burke is het ook mogelijk dat mensen misleid worden door gevallen engelen. Daarom moet je BDE's altijd vanuit de Bijbel beoordelen en ook kijken naar de vruchten die de BDE oplevert in het leven van mensen. Helaas gaat de schrijver hier niet dieper op in. Ook de bijlage over wetenschappelijke verklaringen voor het ontstaan van BDE's is erg kort. De bijlage over bijbelse voorzeggingen lijkt nogal buiten het onderwerp van het boek te vallen. (RK)

John Burke, *Stel je de hemel eens voor, Bijna-dood ervaringen, Gods beloften en de opwindend mooie toekomst die jou te wachten staat*, Shama, ISBN 978 94 6085 016 5, 400 pag. € 18,95

Een boek waar dit symbool bij staat is geschikt voor persoonlijke studie

Een boek waar dit symbool bij staat is geschikt voor gespreksgroep, bijbelstudiekring etc.

De beelden van Openbaring

Een vos verliest wel zijn haren, maar niet zijn streken. Peter Scheele is zo'n vos. Nadat hij zijn studie Elektrotechniek aan de Technische Universiteit Eindhoven, had afgebroken, werd hij evangelist. In die hoedanigheid kwam Scheele via de Evangelische Omroep op televisie – in die jaren had hij lang haar. Inmiddels zijn we een flink aantal jaren verder. Scheele is grijzer geworden, en heeft al lang geleden zijn lange staart afgeknipt. Maar zijn wat dwingende manier van presenteren en evangeliseren, zoals we dat bij de EO zagen, is Scheele nog altijd niet verleerd.

Twee jaar geleden verscheen zijn boek *De beelden van Openbaring*, waarin hij het laatste Bijbelboek uitlegt. De auteur legt Openbaring naast oud-testamentische profetieën van onder andere Daniël en Ezechiël. Veel (maar niet alles) van wat in deze visioenen wordt verteld, is volgens Scheele al

uitgekomen. De gewezen evangelist maakt in zijn uitleg wel vaak gebruik van woorden als 'dus' of 'zoals ik het zie'. Hij heeft naar eigen zeggen de sleutel gevonden om Openbaring te lezen en te interpreteren, en dat doet Scheele dan naar hartenlust.

Op basis van zijn eigen Bijbelstudie, zegt Scheele dat het grootste gedeelte van Openbaring reeds is uitgekomen of voltooid. In interviews naar aanleiding van dit boek, beweert Scheele dat het geen honderd jaar meer duurt voordat Jezus weer terugkomt. Het is niet de eerste keer dat zo'n uitspraak is gedaan – we gaan het zonder meer merken als de Heer terugkomt. (FT)

Peter Scheele, *De beelden van Openbaring*,

ISBN 978 94 92959 81 2, Scholten, Zwolle, 2020, 520 pag. € 24,95

BONDIG

Houd vol!

Binnenkort verschijnt er weer een nieuw bijbelstudieboekje. Dit keer over De brief aan de Hebreëren. Aan de hand van 10 thema's loopt ds. Henk van de Kamp met ons door dit bijbelboek.

Een greep uit de thema's: Zien en niet-zien, Engelen, Geloven is volhouden, De stad van de toekomst, Het goede doen.

Aan het eind van elk hoofdstuk staan gesprekspunten. Een paar voorbeelden hiervan: Wat betekent Hebreëren 4 voor onze zondagsbeleving? Stel een liturgie samen voor een kerkdienst op Hemelvaartsdag. Bespreek hoe een kleiner geworden gemeente, levend bij en uit het Woord, tot zegen kan zijn in haar omgeving. Stelling: in elke kerkdienst raakt de hemel de aarde aan. Het voorgeslacht lijkt op ons

Mensenzoon tussen de kandelaars

De 13 studies nemen je mee door Openbaring. De schrijver gaat uit van de veronderstelling dat het boek één geheel vormt. Belangrijk is dat het boek als een brief verstuurd werd naar christelijke gemeenten in Klein-Azië. De boodschap aan de eerste geadresseerden moeten we niet uit het oog verliezen. Theunisse vergelijkt de Bijbelse profetie met wandelen in de bergen. Je wilt naar de top, maar daar aangekomen blijkt dat de werkelijke top nog hoger en verder ligt. Zo blijkt de top van de wederkomst van Christus voor de geadresseerde gemeenten hoger en verder te liggen. De Bijbelstudies sluiten steeds af met gespreksvragen, liedsuggesties en een belijdenisfragment. Op aanwijzen van de schrijver kunnen enkele hoofdstukken op één avond behandeld worden. In de tekst staan kaders, die extra uitleg geven. Pas

toen ik het hele boekje gelezen had en de inleiding nog eens las, viel mij het advies op: lees alle Bijbelstudies om zicht te ontwikkelen op de belangrijke samenhang binnen de Openbaring. Het heeft mij er toe gebracht om daarna Openbaring in één keer te lezen. De Openbaring is ook een apocalyptisch boek. God onthult via visioenen zijn geheimen, openbaart ze met veel symboliek in beelden en getallen. De eerste christenen aan wie Johannes schreef herkenden de symbooltaal beter dan wij. Bovendien vraagt het van ons veel kennis van het Oude Testament. In het eerste hoofdstuk staat een opbouw van het boek Openbaring. Dat schema is verhelderend: visioenen van Gods troon in de hemel, drie opvallende series visioenen van zeven zegels, zeven bazuinen en zeven schalen en het hoogtepunt Gods troon op aarde in

het laatste visioen. Toch kun je de visioenen niet op een tijdlijn in de geschiedenis uittekenen, want er zijn “vertragingen, herhalingen en perspectiefwisselingen”. Een zeer bruikbaar studieboek, persoonlijk en/of gezamenlijk. (PZ)

A.W.J. Theunisse, *Mensenzoon tussen de kandelaars. Bijbelstudies uit het gehele boek Openbaring*, Groen, Heerenveen, Artios-reeks, ISBN 978 90 8897 288 1, 174 pag. € 14,99

toe te zien; hoe mogen we ons dat indenken?

Moeilijk bijbelboek, Hebreeën? Ja, soms best wel. Maar niet een brief op afstand, ver weg, voor toen! Uitgeverij Vuurbaak geeft de volgende intro:

“Vind je het lastig om te geloven in een onzichtbare Heer? Om een toekomst te verwachten waarvan je nog niets kunt zien? Dan is de brief aan de Hebreeën

echt iets voor jou! De Hebreeën (joodse christenen in de eerste eeuw) vonden dat ook moeilijk. De schrijver doet er alles aan om hen aan te vuren. Hij wijst omhoog naar Christus, die het als meelevende hogepriester in de hemel opneemt voor aangevochten christenen. Hij wijst ook naar de stad van de toekomst, de nieuwe wereld die christenen mogen verwachten. Die twee kijkrichtingen (naar boven en naar voren) zijn belangrijk om het

bij dreigende geloofsmoeheid vol te houden.”

Dus: aan de slag er mee. Medicijn tegen geloofsmoeheid: Gods woorden innemen en aannemen.

Ds. H.R. (Henk) van de Kamp, *Houd vol!, Bijbelstudies over de brief aan de Hebreeën*, ISBN 978905560609, Vuurbaak, pag. 88, € 11,99

De Domela Passie

Meindert Talma & Freek de Jonge

In It Damshûs in Nij Beets is eind juli de Domela Passie van Meindert Talma opgevoerd. Voor de gelegenheid was cabaretier Freek de Jonge betrokken bij de voorstelling. Het was de integrale uitvoering van de gelijknamige passie, die Talma in 2019 schreef naar aanleiding van Domela's 100e sterfdag. Om meerdere redenen was dit optreden opmerkelijk.

Een passie vertelt de laatste fase van het leven en de kruisiging van Jezus Christus. Vergelijkbaar met deze christelijke passie, maakte Talma een muziekstuk over het volledige leven van Ferdinand Domela Nieuwenhuis.

Domela, zoals hij vaak werd genoemd, begon zijn leven als predikant in de Lutherse Kerk, net als zijn vader en opa. Mede door de opkomst van de moderne theologie, verloor de dominee zijn geloof en brak met de kerk.

De gewezen dominee zocht zijn heil bij het socialisme, waar hij zijn tijd en energie in stak. Domela zag in zijn Friesland hoe de arbeiders in grote armoede leefde. Als socialist streefde Domela tegen de vijf K's: kerk, kroeg, kazerne, kapitaal en koning. Ook was hij redacteur van het door hem opgerichte blad Recht Voor Allen. Na een periode als kamerlid namens het Friese kiesdistrict Schoterland, brak Domela Nieuwenhuis vervolgens met het socialisme. Wat overbleef was het leven als anarchist. Deze ideologische ontwikkeling kwam in de uitvoering van de Domela Passie

nadrukkelijk aan bod.

Ook het persoonlijke leven van de Fries kreeg ruimhartig de aandacht van Talma en De Jonge. Het verlies van zijn geloof, werkte als een wig tussen Ferdinand en zijn vader. De 'jonge Domela' verloor een zoon, maar ook drie vrouwen in het kraambed. Domela trouwde viermaal in zijn leven – met vrouwen die allen Johanna hetten.

Het nummer dat over deze Johanna's gaat, klonk bij de opvoering van de Domela Passie als een gospel. Inclusief hammondorgel-geluid en de haast extatische gospelzang tussen Talma en de koordirigente. Goed koor, overigens. Niet alleen omdat hun kleding op elkaar was afgestemd ('zwart met rood, graag'), maar ook omdat de zang klopte.

Freek de Jonge gold in Nij Beets als een soort ontregelaar tijdens de Domela Passie. Zo'n zes keer kwam de zoon van een hervormde predikant tussendoor. De Jonge leverde vooral beschouwingen, hij was geen verteller die de muziekstukken aan elkaar praatte.

De eerste bijdragen van De Jonge gingen voornamelijk over hoe hij als jonge jongen zijn geloof verloor. In die zin is een parallel te trekken tussen Domela Nieuwenhuis en De Jonge: beiden zonen van predikanten, die allebei hun vaste geloof in God verloren en deze levensovertuiging inwisselden voor het sociale recht. Daarmee houdt de gelijkenis ook wel op.

In de latere verhalen die De Jonge vertelde, ging het meer om abstracte verhalen die iets over geloof, religie of levensbeschouwing vertelden.

De plek voor de opvoering van de Domela Passie was goed gekozen. It Damshûs geeft goed de sfeer aan van de tijd dat Domela zijn socialisme concreet zag, inclusief plaggenhutten en andere schamele huisvesting. De Domela Passie werd alleen afgelopen weekend opgevoerd, na twee lange coronajaren waarin vrijwel niets kon.

Wil je dit wel weten?

Heb je wel eens het gevoel dat we met elkaar steeds meer van het padje raken? Oorlog, milieuproblemen, stikstof, corona, energiecrisis, atheïsme, nihilisme, criminaliteit, genderrevolutie. Je knipt met je ogen en er is weer een nieuw probleem. Hoe moet het verder? Is er nog toekomst voor deze wereld? Voor jou?

Wil je dat écht weten? Pak dan de Bijbel erbij. Tweeduizend jaar geleden kreeg Johannes al een inkijkje hoe het verder zou gaan met deze wereld, Gods schepping. Hij gaf het door in het boek Openbaring. Hoe actueel! Weet waar je aan begint: op een afstandje gaan staan kijken wat er gebeurt gaat niet. Je zult je ertoe moeten verhouden.

De hoofdstukken met de brieven aan de zeven gemeenten kun je onderverdelen: Aan de ene kant wat goed is (groeïende liefde, waakzaamheid, vertrouwen e.d.) en aan de andere kant wat fout is (zoals dwaalleer, dode werken, lautheid). Kort door de bocht: leg het leven langs deze meetlat en je weet wat je te doen staat om in liefde en vrede met God, je naaste en de wereld te leven. Geef Hem de eer en de beloften van overwinning zijn voor jou. Zo op de klank af een simpele boodschap toch?

Hoe gaat het verder: het ene weebuitelt over het andere heen, de ene ramp na de andere voltrekt zich. Het is één groot en angstaanjagend gevecht tussen goddelijke en anti-goddelijke krachten. Hoe zullen de mensen hierop reageren? Ook dat kun je hier lezen: Zij die de plagen overleefden 'keerden zich niet af van

*Zonder Gods Geest
kun je in de wereld
niet overleven*

hun zelfgemaakte goden en evenmin braken ze met hun leven van moord en toverij, van ontucht en diefstal' (Op. 9). Grote schrik overvalt de mensheid. Even. En daarna gaat het 'gewone' leven weer onverminderd verder. En weer klinkt, eenvoudig, de

boodschap : bekeer je. Doe het dan toch!

Herken je dit? In zo'n wereld leef je immers en zonder Gods Geest kun je er niet óverleven. Wie overwint, en tot het einde blijft doen wat Ik wil... Lees het nóg een keer.. Wie overwint... Je wéét toch dat je in Jezus Christus overwinnaar bént; je zúlt samen met Hem op zijn troon zitten!

Overwinning, vernieuwing en leven met God als bestemming. Dat wil je toch wéten?!

De meest mensen deugen

In 2019 kwam Rutger Bregman met het boek *De Meeste Mensen Deugen*. Hoera! Domineeszoon Bregman rekt af met het geloof in de verdorvenheid van de mens. Is dat terecht? Want onze Catechismus zegt dat de mens onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad. Daarover gaat het in *WegWijs* #6, de laatste van dit kalenderjaar.

Verschijningsdatum volgend nummer omstreeks 25-11-2022

Thema's volgende nummers

- januari/februari In de kerk - uit de kerk
- maart/april Kind & Wetenschap

ADRESSEN

Voor **abbonementen, adreswijzigingen** etc.:
Administratie steunpunt Bijbelstudie
Postbus 499, 8000 AL Zwolle
tel. 038 427 04 48 (uitsluitend bereikbaar op
woensdagochtend tussen 9-12 uur)
Voorkeur gaat uit naar contact per e-mail:
administratie@steunpuntbijbelstudie.nl

WegWijs is een uitgave van de
Gereformeerde Bijbelstudiebond
Alles over de bond vind je op
www.steunpuntbijbelstudie.nl.

Redactie *WegWijs*

Hoofdredacteur: Frits Tromp
Eindredacteur: Ida Nijman-Stegeman,
Martha Riemer
Redactieleden: Dieneke van de Kamp,
Ria Kuijper, Chris van Zwol, Piet Zeilstra.

Voor de **inhoud** van *WegWijs*:
Redactiesecretaris: Frits Tromp
Bleeklaan 3M 8921 GW Leeuwarden
e-mail: redactie@steunpuntbijbelstudie.nl

Abbonementen *WegWijs*

Leden van verenigingen die bij steunpunt
Bijbelstudie zijn aangesloten, krijgen *WegWijs*
gratis. Particulier abonnement: € 17,50 per
kalenderjaar.

Opzeggen: schriftelijk of via e-mail vóór
1 december

Losse nummers van *WegWijs* zijn te bestellen
via het bestelformulier op de website
www.steunpuntbijbelstudie.nl. De kosten zijn:
€ 3,50 per stuk. Dit is incl. verzendkosten.
De betaling van uw bestelling kunt u direct
overschrijven naar bankrekening
NL74 INGB 0000 8394 84 t.n.v. van
Gereformeerde Bijbelstudiebond te Zwolle
o.v.v. *WegWijs*-nummer als betalingsreferentie.

WegWijs is ook verkrijgbaar in **braille**,
grootletter, **digitale** en **gesproken** vorm via
CBB, Christelijke Bibliotheek voor blinden en
slechtzienden, Postbus 131, 3850 AC Ermelo,
tel. (0341) 565499

Overname van artikelen is alleen toegestaan na
toestemming van de redactie.

Vormgeving en opmaak *WegWijs*:
LPB media | www.lpbmedia.nl
Druk: Scholma, Bedum;
ISSN-nummer 0929-2136

*'Eens zal de dag komen dat de berg met de tempel van de HEER rotsvast zal staan,
verheven boven de heuvels, hoger dan alle bergen.
Volken zullen daar samenstromen,
machtige naties zullen zeggen:
Laten we optrekken naar de berg van de HEER, naar de tempel van Jakobs God.'*

Micha 4 : 1-2a

